

RÖPORTAJ

Doç. Dr. Kerim Emil Bitar:

“FRANSA, TARİHİNİN KARANLIK SAYFALARIYLA YÜZLEŞMEKTE BÜYÜK ZORLUK YAŞAMIŞTIR”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

“

Macron'un kendisini bir Gaulle-Mitterrandcı olarak tanımlaması ve Nicolas Sarkozy ve François Hollande'ın 2007 ve 2017 yılları arasında uyguladıkları dış politikaları üstü kapalı bir şekilde eleştirmesi önemli bir gelişme olmuştur. Macron, aslında prensip olarak müdahale etme konusunda isteksiz değildir. Ancak kendisi, müdahaleciliğin uygun şekilde uygulanmadığı takdirde oldukça tehlikeli olabileceğini düşünmektedir.

Abdenmour Toumi: Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Ortadoğu ve Kuzey Afrika politikasını nasıl yorumlarsınız?

Kerim Emil Bitar: Macron, 2017 başlarında cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını açıkladıktan kısa bir süre sonra Beyrut'u ziyaret etmiş ve burada 90'lı yıllarda eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac tarafından açılışı yapılan ESA İktisat Okulunda ilk önemli dış politika konuşmasını yapmıştır. Bu konuşma, bir dizi konuya değinmiştir. Macron'un o zaman söyledikleri, daha sonra Fransız dış politikasında "Macron Doktrini" hâline gelecek fikrin temel taşları olarak kabul edilebilir. Söyledikleri, Gaulle-Mitterrandcı düşünce oku-

Kimdir?

Kerim Emil Bitar;

Kerim Emil Bitar, Beyrut Saint Joseph Üniversitesinde (USJ) Siyaset Bilimi Enstitüsü müdürü, ENS-Lyon'da Jeopolitik, Diplomasi ve Ortadoğu Çalışmaları alanında öğretim görevlisi, Paris'teki Uluslararası ve Stratejik İlişkiler Enstitüsünde kademli öğretim üyesi ve "L'ENA hors les murs" adlı Fransız aylık dergisinin editörüdür.

luna kendini dâhil etmek istemesini amaçlamıştır. Fransız dış politikasında Gaullö-Mitterrand konsepti, Charles de Gaulle ve François Mitterrand'ın ayak izlerini takip etmenin, Fransa'nın uluslararası arenada her zaman önemli bir sese sahip olması ve ABD dış politikasıyla doğrudan uyumlu olmaması anlamında önemli olduğunu düşünen bir düşünce okuludur. Dolayısıyla Macron'un kendisini bir Gaullö-Mitterrandcı olarak tanımlaması ve Nicolas Sarkozy ve François Hollande'ın 2007 ve 2017 yılları arasında uyguladıkları dış politikaları üstü kapalı bir şekilde eleştirmesi önemli bir gelişme olmuştur. Macron, aslında prensip olarak müdahale etme konusunda isteksiz değildir. Ancak kendisi, müdahaleciliğin uygun şekilde uygulanmadığı takdirde oldukça tehlikeli olabileceğini düşünmektedir.

Macron ayrıca Beyrut'taki konuşmasında, Suriye örneğini öne çıkararak Fransa'nın Beşar Esad rejimini devirmenin ileriki süreçte her şeyin ön şartı olması gerektiğini düşünerek hata yaptığını belirtmiştir. Böylece realpolitik ile idealizm arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Arap devrimlerine değinerek, Fransa'nın barışın tesis edilmesine katkıda bulunmak için Ortadoğu'daki tüm taraflarla görüşebilmesi gerektiğini söylerken, Fransa'nın son yıllarda bu rolü unutmuş olabileceğini ifade etmiştir. Aslında uygun bir denge bulmaya çalışırken, aynı zamanda bazılarının belirli rejimlere karşı sahip olabileceği cezbedicilik ve suçlu cazibelerinden ayrıldığını da ifade ediyordu. Bu bağlamda Macron, bazı Fransız sağcı politikacıların Esad rejimi gibi otoriter rejimlere olan hayranlığına değinmiştir. Macron, asıl amaçlarının

DAEŞ ile savaşmak olduğunu ancak başarısız bir lider olan Esad ile de anlaşma yapmamaları gerektiğini söylemiştir. Macron, Fransız iç siyasetinde olduğu gibi, dış politikada da politikalarını belirlemeye çalışırken "en-meme-temps (aynı zamanda)" stratejisini uygulamış, aynı zamanda büyük idealler ve sahadaki gerçekler arasında bir denge kurmaya çalışmıştır.

Macron, seçilmesinin ardından Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da bir dizi krizle karşı karşıya kalmıştır. 2019'da benzeri görülmemiş bir halk ayaklanmasıyla başlayan Lübnan krizine yönelik önemli miktarda zaman ve çaba sarf etmiştir. Ağustos 2020'de, Beyrut Limanı'ndaki patlamanın ardından Macron, Fransa'nın Lübnan'ın istikrarına bağlı kalmaya devam ettiğini göstermek amacıyla iki kez Lübnan'a gitmiş ve bağımsız kişilerden

oluşan bir hükümetin kurulmasını teşvik etmek amacıyla Lübnan'daki Fransız girişimlerini artırmıştır. Bununla birlikte, çoğu kişi Macron'un ziyaretini terk edilmiş hissettikleri bir dönemde memnuniyetle karşılamış olsa da Lübnan siyasetinin yerleşik aktörlerinin Batılı politikacıları aldatma ve onlara yalan söyleme yeteneğinin Macron tarafından hafife alındığı söylenebilir. Sonuç olarak, Macron'un Lübnan'daki girişimleri beklenen sonuçları doğurmamıştır.

“

Başlangıçta Fransa, sırasıyla Tunus ve Mısır'daki 2011 devrimlerine katılmayı tercih etmiştir. Ancak Libya örneğinde Fransa aşırıya gitmiştir ve ülkeye askerî olarak dâhil olarak bu minvalde feci sonuçlara yol açmıştır.

”

Abdenmour Toumi: Ahlaki-politik, Fransa dış politikasının doğal bir ilkesidir. Emmanuel Macron'un özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika politikasında sür-realizm değilse de realizmden idealizme geçmesini sağlayan etken neydi?

Kerim Emil Bitar: Gözlemlenen gelişmelerin bir kayma olmadığını, daha çok gerçekçilik ve idealizmi birleştirme girişimi olduğunu söyleyebilirim. Seçildikten kısa bir süre sonra Macron, Fransız dış politikasını bir bakış açısından diğerine kaydırmanın kolay olmadığını fark etmiştir. Bu nedenle Macron, selefleri gibi, birçok kişi tarafından demokrasinin teşviki pahasına istikrara öncelik vermekle

suçlanmıştır. Bunun açık bir örneği, 60.000'den fazla siyasi mahkûma sahip olmasına ve ülkedeki insan hakları durumunun önemli ölçüde kötüleşmesine rağmen Fransa'nın Mısır'daki Abdülfettah es-Sisi rejimini desteklemesidir. Bu nedenle, Fransa'daki bazı insanlar, Macron'un seleflerinin dış politikasını ve hatta kısa vadeli istikrarı mutlak bir öncelik olarak belirleyen 2011 Arap devrimlerinden önce gözlemlenen dış politikasını sürdürdüğünü düşünmektedir. Aynı zamanda Fransa, büyük ölçüde Nicolas Sarkozy'nin kötü organize ettiği askerî müdahalenin sonucunda Libya'daki savaşa da dâhil olmuştur.

Başlangıçta Fransa, sırasıyla Tunus ve Mısır'daki 2011 devrimlerine katılmayı tercih etmiştir. Ancak Libya örneğinde Fransa aşırıya gitmiştir ve ülkeye askerî olarak dâhil olarak bu minvalde feci sonuçlara yol açmıştır. Unutmayalım ki Tunusluların Zeynel Abidin bin Ali rejimini barışçıl bir şekilde protesto etmesi Fransa tarafından olumsuz bir şekilde değerlendirilmiştir. Hatta Fransız bir bakan, parlamentoda devrimi bastırmaya yardım etmek için polis kuvvetleri göndermeyi bile teklif etmiştir. Böylece Fransa, bu yapıyı protesto eden Arap gençliğine destek vermek yerine otoriterliği ön plana çıkarmakla suçlanmıştır. Aynı durum, Mısır'da Fransa'nın Hüsnü Mübarek'in devrilmesi konusundaki hoşnutsuzluğunda görülmüştür. Ancak Hüsnü Mübarek rejiminin devrilmesi ve protestoların bölgesel anlamda çok geniş bir boyuta ulaşmasının ardından Fransa, Mübarek rejiminin devrilmesini kabul etmiştir.

Diğer bir ifadeyle Tunus ve Mısır protestolarındaki atıl duruşu nedeniyle eleştirilince Sarkozy, Libya'da aşırı bir tepki vermiş ve buna bağlı olarak askerî müdahalede bulunmuş olabilir. Başlangıçta Birleşmiş Milletler (BM), tehdit altındaki Bingazi vatandaşlarını korumayı amaçlayan 1973 sayılı kararı kabul etmiştir. Ancak daha sonra Fransa, ABD ve Birleşik Krallık ile birlikte 1973 tarihli BM kararını suistimal edecek şekilde yorumlamıştır. Bu bağlamda karar Sarkozy, Barack Obama ve David Cameron tarafından yazılan ve rejim değişikliğine somut olarak izin verilmesi şeklinde gösterilen bir köşe yazısına konu olmuş ve bu yazı ABD medyasına sunulmuştur. Bu, başlangıçta kullanılan “koruma sorumluluğu” anlayışının çerçevesinden ayrılmak anlamına gelmiştir ve nihayetinde rejim değişikliğini hukuka uygun şekilde aramamıştır. Bunun sonucunda, Tunus ve Mısır'daki devrimler sırasında kullanılmamış sert güç Ortadoğu'ya geri getirilmiştir. Bunun sonuçlarını bugün hâlen hissetmekteyiz.

Libya'ya müdahale klasik bir ikilem olmuştur. Ülkedeki duruma müdahale etmemek korkunç sonuçlara yol açabilir, Muammer Kaddafi'nin ayaklanmayı bastırmasına sebep olabilirdi. Bin Ali ve Mübarek rejimlerinin devrilmesi Kaddafi'yi kızdırmıştır. Dolayısıyla bu durum istikrarsızlığa sebep olmuş olabilir. Öte yandan Libya'ya müdahale, bir parçalanma ve bölünme sürecine yol açması ve maddiyat ve sert gücü yeniden devreye sokması nedeniyle de sorunlar oluşturabilecek bir etkendi. Obama daha sonra bunun başkanlığının en büyük hatalarından biri olduğunu

itiraf etmiştir. Akabinde, Sarkozy ve Cameron'u devrimin sonuçlarını kaldıramadıkları için suçlamıştır.

Abdenmour Toumi: Cezayir ile Fransa arasındaki "anormal" ilişkileri, iki ülke arasında süregelen diplomatik kriz ışığında nasıl değerlendirirsiniz?

Kerim Emil Bitar: Fransa ve Cezayir arasındaki ilişki, Fransız dış politikasının tartışmasız en karmaşık dosyasıdır. Fransa, tarihinin karanlık sayfalarıyla yüzleşmekte büyük zorluk yaşamıştır. Bu bağlamda, en çok değinilen iki dönem Vichy Fransası ve Cezayir Savaşı dönemleridir. Fransız tarihçiler, bu iki dönemi "basitçe üstünden geçilmeyen bir geçmiş" olarak adlandırmaktadır ve sonuçlarının günümüzün siyasetinde hâlâ hissedildiğini ima etmektedir. Bu nedenle Fransa'nın Cezayir ile ilişkilerine gelince, Macron başlangıçta sömürgeleştirmenin insanlık suçu olduğunu söyleyerek Cezayir Bağımsızlık Savaşı konusunda yeni bir sayfa açmaya çalışmıştır. Macron, söz konusu yorumlarından dolayı sağcı Fransızlar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak Cezayir'de bir ortağının olmadığını ve Cezayir rejiminin demokratik geçiş sürecini başlatmak konusunda hâlâ isteksiz olduğunu fark eden Macron, Cezayir rejimine karşı daha sert sözler kullanmaya başlayarak ikili ilişkilerin bugün görüldüğü gibi bozulmasına yol açmıştır.

Abdenmour Toumi: Lübnan, Irak ve Sudan ciddi bir siyasi ve ekonomik belirsizlikle karşı karşıya. Bu ülkelerdeki durum yakın gelecekte nasıl şekillenecektir?

Kerim Emil Bitar: 2019'dan başlayarak Sudan, Cezayir, Lübnan ve Irak'ta 2011 Arap devrimlerinin ateşini yeniden alevlendirmeyi amaçlayan hareketler görülmektedir. Bu anlamda halkın, sendikaların ve kadın derneklerinin söz konusu ülkelerde önemli yapısal değişiklikleri tetiklemek amacıyla sokaklara çıktığı görülmüştür. Ancak 2011 devriminden farklı bir jeopolitik durumla karşı karşıya kalmışlardır. Şu anda çoğu Arap ülkesinde zafere ulaşan bir karşı devrimin ortasındayız ve Sudan'da son yaşanan darbe, Arap ayaklanmalarına son darbeyi vurmuştur. Bu bağlamda Tunus'taki son siyasi gelişmeleri ve Kays Said'in iktidarı kişiselleştirmesini de dâhil edebiliriz. Artık sadece bir karşı devrim değil, aynı zamanda bir otokrasiye dönüş söz konusudur.

“**Her başarılı devrimin ertesi günü bir karşı devrim başlar. 2013'teki Mısır askerî darbesinin bir dönüm noktası olmasıyla birlikte karşı devrimin her yerde galip gelmesi, 2011'de mevcut olan coşkunun artık kalmadığını göstermektedir. Yalnız bu, karşı devrimin kalıcı olacağını ve devrimlerin ruhunun bir daha ortaya çıkmayacağı anlamına gelmemektedir.**”

Bugün, sözde Arap Baharı'nın başlangıcından 10 yıl sonra, karşı devrimin çoğu ülkede zafere ulaştığını söylemek mümkündür. Ancak bunun geçici olduğuna inanıyorum. Her başarılı devrimin ertesi günü bir karşı devrim başlar.

2013'teki Mısır askerî darbesinin bir dönüm noktası olmasıyla birlikte karşı devrimin her yerde galip gelmesi, 2011'de mevcut olan coşkunun artık kalmadığını göstermektedir. Yalnız bu, karşı devrimin kalıcı olacağını ve devrimlerin ruhunun bir daha ortaya çıkmayacağı anlamına gelmemektedir. Bunun nedeni, çoğu ülkedeki gençlerin hâlâ siyasi değişim yaratmaya kararlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Abdenmour Toumi: Fransa'daki doğru politikacılar ve medya, Eric Zemmour'un Stockholm Sendromu'nu nasıl kırabilir?

Kerim Emil Bitar: Fransa'da önemli bir radikalleşmeye tanık olduğumuzu düşünüyorum. Aslında bugün sağ merkezci politikacılar bile Zemmour'un izinden gitmeye çalışmaktadır ve İslam ve göç konusunda giderek daha radikal önerilerde bulunmaktadır. Eric Zemmour zamanın ruhunu simgelemektedir. Otoriterliğe ve ahlaki düzene dönüş için küresel bir özlem olduğunu anlamış ve oldukça popüler olan, her şeyi medeniyetler çatışması prizmasından bakan bir anlatı benimsemiştir. Bu, yıllar önce fikir tarihçisi Daniel Lindenburg tarafından birkaç kitapta öngörülmüştür. Dolayısıyla, günümüzde sağa doğru siyasi bir kayma vardır. Bunun kırılması zor bir döngü olacağını düşünüyorum çünkü bilhassa bu Fransa'ya özgü bir şey değil, ABD'de Trump ile, İngiltere'de Brexit ile, Brezilya'da Bolsonaro ile ve Hindistan'da Narendra Modi ile görüldüğü gibi küresel bir fenomendir. Sonucunda, tüm dünyada aydınlanma fikirleri saldırı altındadır. ■